

Het Nieuwe Thuis

Verhalen uit de praktijk

TalenTonen
Zorg en Ontwikkeling

© Talentonen, 2019

Teksten door N. Doueiri

Redactie: H. van der Veen

Foto voorzijde: schilderij van Mahsjid

Met grote dank aan:

Team van TalenTonen en iedereen die
meegedacht heeft.

Het Nieuwe Thuis

Voorwoord

Mensen zijn als water. Zoals water nemen mensen de vorm over van de kruik waarin het wordt gegoten.

Sommige vluchtelingen of statushouders verliezen behalve een thuis, een gemeenschap en een familie ook een identiteit en kunnen daardoor ook van zichzelf vervreemd raken. Wij helpen mensen om hun persoonlijke kompas te herstellen om hun zelfredzaamheid te vergroten.

Ik ben zelf als een vluchteling in 1985 in Nederland beland en heb alle kansen steeds met beide handen gegrepen. Vanuit eigen kracht en met de liefde van mensen die in mij geloofden, heb ik een prachtige organisatie opgezet die, met inzet van al haar gebundelde kennis en deskundigheid, meewerkt en meedenkt aan oplossingen voor de actuele vraagstukken rond integratie.

Dankzij een grote diversiteit in culturele achtergronden vertegenwoordigt ons team een Nederlandse wereldgemeenschap in het klein. TalenTonen wil de innerlijke kracht helpen ontsluiten om deze als een waardevolle schat te delen met onze veelkleurige Nederlandse samenleving.

Wij werken oplossingsgericht, hebben liefde voor de mensheid en het vak. Dat is onze basis. Wij geloven in de kracht en het talent van mensen. Wij brengen hen terug naar praktische, haalbare dromen, dichtbij henzelf.

Door de acceptatie van de persoonlijke situatie en vanuit een versterkt zelfrespect ontstaat een basis om op door te bouwen, om zo een waardevolle bijdrage te kunnen leveren aan het grote geheel van de maatschappij.

Simin Sangian

Inhoud

Een tuinlamp aan het einde van de tunnel / 8

Hoe laat je gaan wat je nodig hebt / 15

Samen alleen op de wereld / 24

Het land te ver / 31

De verschillende facetten van de ene steen / 39

Het pardon van de generaal / 45

De omgekeerde verrekijsker / 55

Eenvoudig als appelkaart / 62

Een tuinlamp aan het einde van de tunnel

Het mooiste is dat ik haar vertrouwen heb gewonnen. Ik bleef lange tijd naast haar staan, dus ik werd een vaste waarde in haar leven. Geen wisselende hulpverleners maar één contactpersoon waarmee zij een band kon opbouwen en ik met haar.

De opdracht kwam vanuit een GGZ instelling. Om een jonge vrouw uit Afrika, een slachtoffer van mensenhandel, te begeleiden en te helpen integreren in de Nederlandse samenleving. Ze had echt op jonge leeftijd al te veel zwaar verkeerde dingen meegemaakt. Ze was als slavin iemands bezit geweest, van al haar mensenrechten beroofd, daarbij ook mishandeld. Ze was zo ver heen, dat ze niet meer wist wat of wie te vertrouwen. Ze kampte ook met heftige angst-aanvallen, psychoses zelfs, ten gevolge van een post traumatisch stress syndroom. Die angsten blokkeerden haar om nog de deur uit te gaan.

Als ze dat wel deed, bleek ze ten gevolge van haar ervaringen zodanig kwetsbaar dat ze daardoor even makkelijk omging met weer precies het verkeerde soort mensen.

Toen ik aan haar werd gekoppeld was ze twee jaar in Nederland en sprak eigenlijk alleen Engels. Ze had een huisje toegewezen gekregen en volgde een inburgeringscursus, maar deed simpelweg de deur niet open als ik bij haar aanbelde. Zo kon ik de eerste paar keer onverrichter zake weer naar huis.

Daarna ben ik samen met een medewerker van de GGZ instelling langs gegaan die over een sleutel beschikte en die heeft de voordeur voor me open gedaan. Een week later bezocht ik haar, onaangekondigd. Hoe tegenstrijdig ook, als ik haar vertrouwen wilde winnen moest ik wel minstens een vorm van contact eenzijdig afdwingen.

Het toegewezen huis had een compleet verwilderde tuin, die er bepaald niet uitnodigend

uitzag. Ik stelde haar voor dat ik iemand zou vinden voor haar, om van de tuin iets gezelligs te maken. Ze stemde toe. Ik was ervan doordrongen dat ik, in alles wat ik toezegde, vanaf het begin, ook echt woord moest houden, om haar vertrouwen te helpen herstellen. De tuin was de eerste kleine barrière die ik zo slechtte. Vervolgens heb ik steeds verbeteringen gesuggereerd en kleine dingen toegezegd en die ook steeds waargemaakt.

Toen kwam ze uit zichzelf met de vraag om een tuinlamp, een licht waardoor het buiten achter het huis niet zo donker bleef. Nadat ik ook die voor haar op afspraak had laten aanleggen leek een sprankje kalmte over haar te komen, dankzij bestendigd vertrouwen - vrij letterlijk - een licht in de duisternis.

Ze bracht het op, voorzichtig naar vertrouwen te zoeken. We kwamen verder. Veel tijd ging op aan lange gesprekken, over haar dromen, maar ook over diep gevoelde behoefte aan wraak, te

nemen op personen die haar leed hadden berokkend.

Ze leefde nog heel geankerd aan haar verleden. Ik deed mijn best om haar meer naar toekomst-mogelijkheden te laten kijken. Investeer in je kansen, vergeet het verleden. Stel je, vanuit hier en nu, in op de dag van morgen.

Stap voor stap werden opvallende resultaten geboekt. Zo bouwde ze haar rustgevende medicatie af. Ondertussen bleef ik bij de wacht als het ging om met welke mensen ze omging. Een deel van haar kennissenkring zou ze echt moeten loslaten, wilde ze zelfstandig in haar kracht komen te staan. Ik moest haar daarbij schijnbaar steeds opnieuw behoeden, bij herhaling uitleggen hoe zij, als aantrekkelijke, mooie jonge vrouw, makkelijk het soort van aandacht krijgt van mensen die niet altijd de beste bedoelingen hebben.

Wat het voor haar moeilijk maakte was dat ze de sociale spelregels tussen mannen en vrouwen

niet altijd goed las. Zo was in haar cultuur het spel heel direct. Wanneer een man een vrouw recht aankijkt en openlijk naar haar lacht, is daarmee meteen duidelijk dat hij een zekere vorm van aandacht van je verlangt. In Nederland is het spel niet alleen veel minder direct, maar ingewikkelder, een man kan je hier lachend aankijken zonder dat hij daarmee nou per se bepaalde bijbedoelingen heeft.

Ik liet haar stukje bij beetje allerlei aspecten van de Nederlandse cultuur beleven. Ik nam haar mee naar een mooi restaurant, zo zijn we ook eens naar het Kurhaus in Scheveningen gegaan. Zij vond het schitterend en genoot zichtbaar volop, als een ober haar daarbij beleefd vriendelijk met een open glimlach begroette.

Hoewel ze oorspronkelijk uit een Islamitisch land kwam, wilde ze dat geloof niet meer openlijk belijden en ook geen hoofddoek meer dragen. Ze had het er moeilijk mee om daar tegenover haar zus voor uit te komen. Dat werden heel emotionele discussies. Ik hield haar

daarbij steeds voor: “Houd van jezelf, heb vertrouwen in jezelf. Als jij geen hoofddoek wil, is dat alleen aan jou.” Ik stimuleerde haar om steeds in dit soort grote en kleine kwesties zelfstandige, onafhankelijke keuzes te maken. Op het moment dat zij haar hoofddoek resoluut en definitief afdeed, zag ik dat als een teken dat ze meer afstand kon nemen van haar verleden en zich sterker voelde naar haar toekomst.

Op een geëigend moment heb ik een mannelijke begeleider uit onze organisatie voorgesteld als mede begeleider. Dat was behoorlijk spannend. Al die tijd was er geen enkele man bij haar het huis ingekomen. Onzeker hoe het uit zou pakken heb ik hem dus wat behoedzaam aan haar voorgesteld en met succes. De connectie was en bleef vanaf de eerste ontmoeting goed.

Op de achtergrond bleef ik natuurlijk nauwlettend monitoren. Ik hield met haar regelmatig telefonisch contact. Onder de begeleiding van de mannelijke collega vond ze de motivatie om de Nederlandse taal te leren. Ze ging toekomst

gericht doelen stellen, haar rijbewijs halen, studeren. Steeds één stap tegelijk nemend werkten we aan de meest praktisch haalbare doelen. Het belangrijkste was dat zij zelfvertrouwen ontwikkelde. Ik werd getuige van hoe ze van haar nieuwe, hervonden zelf leerde houden.

Ze heeft een enorm groeiproces doorgemaakt: van een gebroken angstig en kwetsbaar wezen naar een zelf bewuste dame met plannen en dromen, die plots in haarzelf durfde te geloven. Dat ging met vallen en opstaan en ook wel met de nodige verwarring gepaard, want wanneer je het verleden los moet laten, om de toekomst aan te gaan, ben je in het hier en nu soms de grond onder je voeten helemaal kwijt. Je moet alles los durven laten om een nieuw begin te maken, om een nieuwe identiteit aan te nemen. En dat kan je niet vanuit angst, alleen vanuit vertrouwen.

In totaal hebben wij haar vier jaar begeleid. Twee maanden geleden heeft ze mij gebeld. Ze heeft werk gevonden en was daar dolblij over.

Hoe laat je gaan wat je nodig hebt ?

Rond zijn elfde levensjaar was hij uit huis geplaatst nadat hij op school had aangegeven te worden geslagen door zijn stiefvader. Zijn moeder baatte toen nog een restaurant uit, maar dat liep niet succesvol. Hij wilde zelf thuis weg, naar een pleeggezin.

Het leverde helaas voor hem geen stabiel alternatief op. De jaren die volgden werden namelijk getekend door steeds wisselende woonplaatsen en woonvormen, van een crisisgroep naar een woongroep, van een gesloten inrichting naar een open setting.

Hij vertoonde ondertussen in toenemende mate onhandelbaar gedrag. Uit pure verveling en door gebrek aan begeleiding liet hij zich te makkelijk meenemen in het schadelijke gedrag van een groep jongens waarmee hij optrok. De spanning

gaf een kick. Wat niet mee hielp was dat hij in die periode geen school opleiding volgde.

Het restaurant van moeder ging uiteindelijk failliet. De geldproblemen liepen zo uit de hand dat ze zelfs hun huis kwijt raakte en met haar twee andere kinderen dakloos werd. Een situatie die pas na een jaar werd opgelost. Zijn gedrag werd er ondertussen niet beter op: van vuurtje stoken tot vernielingen aanrichten, op zeker moment heeft hij zelfs weten in te breken op een computersysteem. Hij vertoonde daarmee dan zekere intelligentie, hij bleek toch echt te makkelijk het verkeerde pad te kiezen.

In die periode heeft de jeugdvoogd mij ingezet. Hij was op dat moment op de crisisopvang beland. Het doel was om te beginnen hem weer naar een school te krijgen. Het contact kwam zeer moeizaam tot stand. Hij was erg naar binnen gekeerd, sprak vrijwel niet en keek mensen dan wel aan, maar wat in hem omging liet zich alleen raden. Hij had geen hobby's, hield zelfs niet van films kijken en had niets met

sport. Het was dus flink zoeken naar een opening om contact van enige betekenis met hem te krijgen.

Wat zeker niet hielp, was dat hij jarenlang zoveel hulpverleners had zien komen en gaan. Mensen die tijdelijk met hem optrokken om dan te vertellen hoe hij moest denken, voelen en handelen, maar even snel weer verdwenen als ze waren verschenen. Ik werd in eerste instantie ook zo geklasseerd. Waarom zou hij zijn vertrouwen nog in mij investeren?

Ik kreeg de ingeving om met hem een gesprek aan te knopen over oosterse astrologie. Samen zochten we op de telefoon naar zijn sterrenbeeld. Bij zijn dierentekenen kwamen kenmerken naar voren als creatief en sociaal, iets waar hij het totaal niet mee eens bleek te zijn. Ik wierp tegen dat hij desalniettemin wel heel goed was in tekenen maar hij achtte dat zelf bepaald niet als stoer genoeg. Allerlei eigenschappen hebben we aan hem gekoppeld en nagelopen of het op enige manier van toepassing kon zijn. Hij bleef halsstarrig volhouden dat het compleet niet op

hem sloeg. Opmerkelijk genoeg kregen we daardoor toch een band.

Zijn moeder had inmiddels weer een woning gevonden die ze deelde met haar twee andere kinderen, waar ook de stiefvader regelmatig was te vinden. Hij wilde niets liever dan terug naar huis, om weer bij zijn moeder te zijn. Hij was gefrustreerd dat zijn halfzusje van tien wel thuis bij moeder woonde, goed presteerde op school en ook nog eens een prachtige slaapkamer had. “Waarom zij wel en ik niet?”, spookte het door zijn hoofd. Het vormde voor hem een blokkade, ook om zich constructief met zijn school toekomst bezig te houden.

Met zijn mentor, zijn moeder, zijn voogd, met alle betrokkenen en met hemzelf ben ik over die kwestie het gesprek aangegaan. Met hem sprak ik af dat hij een brief zou schrijven waarin hij zijn pijn, verdriet, frustratie zou opschrijven, om deze dan voor te lezen om te onderbouwen waarom hij zo graag naar huis terug wilde.

Die brief heeft hij daadwerkelijk geschreven, al is deze nooit voorgelezen. Er was namelijk al besloten dat hij steeds vaker naar huis kon, daar kon logeren en kon uitproberen of zijn band met moeder weer hersteld kon worden en zij in staat zou zijn de moeder te zijn waar hij naar verlangde.

Zijn moeder begeleidde ik vanuit een ander traject, de WMO. Ik twijfelde sterk of zij als moeder in staat zou zijn hem de juiste ondersteuning te bieden. Hoezeer ik het hem dan ook wel gunde, voor moeder speelden ondertussen nog veel andere problemen. Het kon wel eens een te zware opdracht zijn, haar 15 jarige zoon weer in huis te nemen, hem de benodigde aandacht en liefde te geven en de opvoedkundige regels te handhaven.

Ze deed echt haar best, maar bekommerde zich meer om afgeleide zaken, zoals commentaar geven op zijn rookgedrag of zijn lichaamshouding: kin omhoog en schouders naar achteren. Dat soort dingen. De spanning was

echter te snijden als zijn moeder hem zo probeerde op te voeden. Daarbij kwam dat, hoezeer ze ook van hem hield, zij niet in staat was daar goed uitdrukking aan te geven. Affectie die ze wel openlijk toonde naar de jongste dochter, tot zijn mateloze frustratie. Het huis had ook maar twee slaapkamers, dus logeerde hij noodgedwongen op de bank.

Wanneer ik hem opzocht in de crisisopvang was me daarbij opgevallen dat hij stevast dezelfde kleding droeg. De begeleiders van de crisisopvang beaamden dat hij slechts over twee sets kleding beschikte, die bovendien met mooi weer op komst veel te warm waren.

De omgang tussen moeder en zoon verliep moeizaam en stroef. Dat bleek bijvoorbeeld toen ik het plan opvatte om zijn moeder in te schakelen voor wat nieuwe outfits. Moeder wilde dan heel graag samen winkelen, maar dat stuitte bij hem op weerstand. Geen denken aan zelfs, hij was vijftien en ging ècht niet met zijn moeder winkelen. Als tweede optie stelde ik voor

dat ze hem wat geld gaf om dan maar zelfstandig kleren aan te schaffen. Dit stuitte weer bij haar op een pertinente weigering. Hij kon het geld immers wel eens gaan uitgeven aan de verkeerde dingen. Ik liet me niet ontmoedigen en stelde creatief een online shopping sessie voor, samen met zijn half zusje erbij.

Dat bleek voor beiden bezwaarlijk, want het was nu juist haar wens om met hem samen een keer iets te doen en hij kwam nu met de smoes dat zijn halfzusje te druk was en hij had behoefte aan rust aan zijn hoofd. Een patstelling. Het gegeven van twee mensen die elkaar niet kunnen bereiken, dat was pijnlijk. Voor iedereen.

Toch bleef hij maandenlang proberen om het te laten werken tussen hen beiden. Hij ging elke keer vol goede moed naar haar toe. Maar keer op keer droop hij weer af, kwam hij terug op de groep, diep teleurgesteld in zichzelf en zijn moeder. Omdat het weer niet was gelukt om er

iets fijns en moois van te maken, samen. Zijn grote behoefte en verwachtingen, haar gevoelsmatige onvermogen en gereserveerdheid, de kloof werd gewoon niet geslecht. Hij verloor de moed en werd wanhopig depressief, het emotioneel verwerkingsproces liep vast en de verwarring nam alleen maar toe. Hij ervoer één grote leegte, een bodemloze put.

Toen hij het aanbod ontving om in een woongroep te komen, waar hij tot zijn achttiende terecht kon, was dat inmiddels een heel aantrekkelijk alternatief. Maar het bracht hem ook in een innerlijke tweestrijd waar hij totaal niet uitkwam. Ik trof hem aan in volslagen verwarring. Urenlang hebben we gepraat. Wat wil je, echt? Wat wil jij? Die vraag spiegelde ik hem in alle variaties steeds weer voor. Hij is vijftien, een op zichzelf teruggeworpen, een al levenservaren jonge man, zonder gidsing door ouders. Allerhande emotionele behoeftes en lastig te verwerken pijn liepen door elkaar. Ik gaf het hem te doen, dat hij dit zelfstandig moest beslissen. Het was de zwaarste periode van zijn

leven, nog nooit had ik hem zo zien worstelen. Alsof hij telkens als hij op het hoogste punt was van de wip de andere ik zich weer afzette en hem weer naar beneden haalde Hij worstelde eindeloos met een vraag, waar hij niet emotioneel zelfstandig genoeg voor was.

Toen hij te lang en leste een bewuste beslissing had genomen en koos voor de woongroep, heb ik hem dan ook enorm geprezen voor die zelf-overwinning. Ik heb hem aangemoedigd om zijn beslissing ook meteen kenbaar te maken aan zijn moeder, wat hij ook heeft gedaan.

Hij koos bewust om de droom los te laten nog weer bij zijn moeder te kunnen wonen. Om te werken aan hun onderlinge relatie vanuit de zelfstandige setting van de woongroep.

Hij is nu bevrijd van dit stuk verleden en kan door dat verlangen los te laten verder met zijn toekomst.

Samen alleen op de wereld

De moeder en de zoon konden het geen van beiden aanvaarden, hier in Nederland te zijn beland. Ze wilden echt niets liever dan terug naar het land van herkomst, maar de nog altijd voortdurende oorlog aldaar maakte dat onmogelijk. Zij, in de zestig, was ruim zes jaar na haar zoon in Nederland aangekomen. Ze deelden samen een klein appartement, waar hij inmiddels al tien jaar bivakkeerde. Ze leefden vrijwel geïsoleerd van de samenleving, daarbij kampten ze zowel met lichamelijke als met geestelijke problemen. Ze waren samen volstrekt eenzaam.

Moeder verloor de wil verder te leven en poogde haar zoon mee te slepen in een zelfmoordpact. Hij kreeg daar gaandeweg ook sterk de neiging toe. Ze werden bij mij aangemeld via de GGZ. De psycholoog had mij gevraagd om haar nadrukkelijk onder mijn hoede te nemen. Ruim twee jaar heb ik moeder en zoon begeleid.

Bij de kennismaking zag ik een vrouw die nauwelijks meer leek te kunnen bewegen, hoewel bij nader inzien het merendeel van haar klachten van psychosomatische aard bleek. Ze beschouwde zichzelf als mens totaal mislukt. Ze nam haar zoon in alle opzichten daarin mee.

Ik wist dat ik snel intensief tijd zou moeten investeren om haar vertrouwen te winnen. Ik regelde op de kortst mogelijke termijn een psychiater, een fysiotherapeut, een tandarts en een huisarts die haar moedertaal spraken. De taalbarrière en communicatiekloof waren mede debet aan hun isolement, waardoor ze weer in een neerwaartse spiraal van zelfmoordgedachten waren beland.

Soms voelt het als begeleider gewoon in elke vezel alsof je nu acuut het water in moet springen, omdat iemand anders zonder twijfel verdrinkt. Tot je weer beseft en ervaart dat deze processen meer gebaat zijn bij een geleidelijke benadering. Moeder had veel overgangen doorstaan in verschillende levensfasen en daar

bovenop kwam de ongewilde migratie. Dat leidt tot stapeling van trauma's. Gestagneerd in de separatiefase was ze verkeerd onthecht geraakt. Ze had nooit volwaardig afscheid genomen en werd gekweld door alles overheersende, schrijnende gevoelens van verlies.

Ik kwam vaak meerdere keren per week bij haar thuis. Observerend hoe zij haar leven leidde. Op zich ging niets dramatisch fout maar ook niets heel opvallend goed. In positieve zin had ze bijvoorbeeld geen schulden. Maar er was wel steeds die donkere wolk die alles in haar leven overschaduwde.

Ik nam mij voor haar nieuwe dingen aan te reiken. De methode die ik daartoe heb ontwikkeld is gericht op het 'nu'. Ik heb haar bepaalde instrumenten aangereikt om die methode toe te passen. Het gaat daarbij om het vinden van een andere kijk, zowel op de buitenwereld als op jezelf. Een bepaalde gedachte daarbij is dat het oordeel van anderen vaak veel te zwaar weegt voor de nieuwkomers.

Ik heb haar ingeprent dit echt los te laten, om echt voor haarzelf te leven. Veel nieuwkomers zijn niet in staat uit zichzelf de uitdaging aan te gaan of zichzelf hoop te bieden. Met deelnemers wordt een band opgebouwd door samen activiteiten te ondernemen in de Nederlandse samenleving. De cultuur van het eigen land wijkt soms te sterk af van het beeld dat men hier krijgt voorgeschoteld.

Waarvoor zijn jouw dromen vastgelopen? Daar draaide het allemaal om. In de gesprekken haalde ze uit haar verleden wel goede herinneringen maar gaf bij herhaling aan dat ze nu gewoon te oud is. Het is maar een gevoel, hoe oud je bent, hield ik haar voor. Voor de lichamelijke problemen waarmee ze kampte konden de artsen geen medische oorzaak vinden. Het was een vorm van negatieve aandacht vragen. Ik kon haar dit negatieve gedrag tot op zekere hoogte helpen ombuigen, door haar te helpen leren de focus te richten op het “nu”. Daarbij liet ik haar natuurlijk, waar nodig, de ruimte om dat zelfstandig te overdenken.

Het is zinnig om je hele staat van zijn de revue te laten passeren en om terdege te kijken wat en waar het mis kan zijn gegaan. Ik hield haar wel voor dat ik haar slechts kon bijstaan met veranderingen in het heden en naar de toekomst. Gebeurtenissen en handelingen in het verleden kon ik niet ongedaan maken. Zo zocht ik met haar samen de weg uit het negatieve. Ik nam haar soms mee uit eten in een leuk restaurant, we bezochten mooi aangelegde parken, wandelden in het bos, langs de branding aan zee, of gingen zwemmen en beleefden de natuur om ons heen. Ik troonde haar ook wel mee naar de markt en daagde haar uit daarbij zelfstandig te onderhandelen over de prijs van een aankoop.

Haar zoon heb ik steeds sterk gestimuleerd om zijn eigen leven te gaan leiden. Zijn moeder claimde hem veel te veel. Omdat zij hem als alleenstaande moeder opvoedde, voelde hij zich op zijn beurt verplicht, haar voor altijd tot steun te zijn. Hij kon en wilde haar niet verlaten of zichzelf zelfstandig, los van haar zien. Als hij

aangaf het liefste dood te willen, had ik soms wel moeite om mijn eigen emoties in bedwang te houden.

Ik gaf dan duidelijk aan dat ik niet kon dulden dat hij zo sprak, dat hij echt een station verder moest, nog een toekomst voor zich had. Naar moeder koppelde ik de gewetensvraag terug, dat ze niet zo sterk egoïstisch moest zijn. Dat ze zich beter bewust moest zijn van de invloed die een moeder heeft op haar kind, die ze immers zelf het leven heeft geschonken. Dat ze moest leren nadenken over de invloed die van haar woorden en gedrag op hem uitging. Dat het zaak was elkaar liefde te geven, geen verbinding te zoeken in angst maar juist in verbondenheid.

De zoon is gelukkig los gekomen van zijn moeders negatieve beïnvloeding, vond een zelfstandige woning en is inmiddels afgestudeerd in vliegtuigbouwkunde op MBO niveau. Voor haar vond ik een aanleunwoning, heb thuiszorg geregeld en ook een taalcursus Nederlands.

Na ruim twee jaar heeft mijn inzet als begeleider zodoende opgebracht, dat een vitaal toekomst perspectief is gevonden. Onderweg ben ik wel eens de wanhoop nabij geweest. Dan komt het wijze gedachtegoed van een aantal filosofisch ingestelde dichters, bij wie ik graag te rade ga, meestal goed van pas. Iemand opwekken, stimuleren om zelf bewuster na te denken. Juist niet alles voor iemand zoals zij regelen. Waar zij aangaf “ik wil dood”, hield ik haar voor, dat het leven een kunst is, een ultieme creatieve uitdaging.

Het besef daagde ten slotte ook bij haar, zij uitte zelfs dankbaar te zijn in Nederland te mogen leven.

Het land te ver

Vader wilde een ezel. Hij stelde zich voor, dat hij in Nederland een transportbedrijfje zou beginnen. Zich niet bewust van het feit dat hij zich nu bevond in het logistieke Mekka van Europa, had hij zijn zinnen gezet op een traditionele pakezel. Hij kwam uit een compleet andere werkelijkheid, het eenvoudigste plattelandsleven uit Afrika denkbaar. Daar had hij veertig jaar in zeer arme omstandigheden een bestaan geleid in wat mensen in Nederland als de grootste vorm van armoede zouden beschouwen.

Na een leven in verschillende vluchtelingen-kampen kwam het gezin in Nederland terecht. Een echtpaar met vijf jonge kinderen waarvan met name de vader grote moeite had om zich aan te passen aan de compleet nieuwe wereld waarin hij was beland. Niet iedere vluchteling kan zich even eenvoudig aanpassen, in sommige gevallen blijkt de kloof in beginsel haast onoverbrugbaar.

Opmerkelijk genoeg was dit gezin niet op eigen initiatief naar Europa afgereisd. De Verenigde Naties had het gezin letterlijk naar Nederland gedirigeerd, uitgenodigd, gelokt zo je wil, op basis van een quotumregeling, en daarbij was een rooskleurig beeld geschetst van een paradijselijk land, waar niemand enig gebrek lijdt. In hun beleving zouden ze dan ook een rijk leven gaan leiden, van weelde, grenzeloos geluk en bezit, ze zouden hier immers een huis krijgen en zelfs zoiets ondenkbaars als een auto gaan bezitten, zoals in hun voorstelling voor iedereen in Nederland was weggelegd.

Zo werden ze rechtstreeks uit het vliegtuig in een rijtjeshuis geplaatst, om van de ene op de andere dag de omslag te maken van het oude leven aldaar naar een leven in een ééngezinswoning, een rijtjeswoning ergens in de provincie achteraf van het regenachtige Nederland. Onze begeleiding begon met het helpen doorgronden van de meest basale gebruiken en dagelijkse handelingen: van handen wassen tot hoe de verlichting in huis werkt, van hoe het toilet

wordt doorgetrokken tot hoe je moet koken met een fornuis of de verwarming bedient. Alle algemene dagelijkse verrichtingen kortom, waren voor hen volstrekt nieuwe rituelen.

De vader en moeder van het gezin waren compleet ongeletterd. Hun hele leven bestond tot dan in feite uit het overleven. Het leven hier is in geen enkel opzicht te vergelijken met het leven dat ze gewend waren. Zo kregen ze op enig moment de beschikking over een bankrekening met bijbehorende bankpas. Vooral de vader waande zich de koning te rijk. Op de datum dat de uitkering en toeslagen binnen kwamen, was de gedachte, dat dit geld was om uit te geven. Ze stonden met die bijna kinderlijk naïeve opvatting direct klaar bij de geldautomaat om het volledig beschikbare saldo op te nemen. In het land van herkomst liep men gewoonlijk rond met een dik pak papiergeld, dat snel moest worden gespendeerd, omgezet in goederen of voedsel, immers, hoeveel het de volgende dag nog waard zou zijn, was door de torenhoge inflatie erg ongewis.

Sommige dingen moet je echt tot in den treure blijven herhalen, echt keer op keer opnieuw uitleggen in de hoop dat het uiteindelijk een keer wordt geregistreerd: “Nee, de toeslagen zijn bedoeld om de zorgverzekering en de huur te kunnen betalen, het resterend geld dat je krijgt is daarbij bedoeld om je energie en water rekeningen mee te betalen”. Vooral vader had er nogal moeite mee, de biljetten in zijn zak waren immers ook de bevestiging van zijn rijkdom, zijn status en ook zijn verantwoordelijkheid.

Vader had een dermate afwijkend beeld van een samenleving dat hij een beeldcrash onderging. De cultuurclash veroorzaakte een psychotische episode, hij is bijna een maand lang opgenomen geweest op een GGZ crisisopvang. Als begeleider heb ik hem daar vaak bezocht, waarbij hij mij bleef vragen waar zijn pakezel bleef, als een symbolisch houvast fungerend, als gedacht fundament om een nieuw bestaan op te bouwen. Als je in de begeleiding met zo’n grote kloof tussen verwachting en realiteit te maken hebt, is het een kwestie van veel geduld opbrengen,

heel veel geduld. Steeds weer uitleggen hoe het in Nederland werkt. Ik had een goede samenwerking met de sociale dienst, we hebben korte lijnen: De dienst betaalt de huur, de zorgverzekering en de energiemaatschappij. Het resterende bedrag gaat naar het gezin als leefgeld, voor boodschappen en andere huishoudelijke posten. Maar vader had zich op enig moment toch weer rijk gerekend en een dure smartphone aangeschaft, met abonnement, plus verzekering. Het toestel werd als een pronkjuweel getoond bij mijn volgend huisbezoek.

Als begeleider kun je helaas niet ieder uur van de dag alles in de gaten houden. Door het veelvuldig gebruik van het toestel en het telkenmale opnemen van het geld, liepen de kosten hoog op. Er ontstonden schulden, die natuurlijk weer afbetaald moesten worden. Al snel ontstond een onoverzichtelijke kluwen van afbetalingsregelingen. Vader kon en wilde het allemaal niet meer begrijpen. Moeder bleek echter wel over onvermoede talenten te

beschikken, was een ster in hoofdrekenen, optellen en aftrekken. Ze onthield exact ieder bedrag, tot achter de komma. Vanaf toen werd zij in het gezin hoofd van de financiën.

Als strikt belijdend Moslim bezocht vader de moskee veelvuldig, soms wel vijf keer op een dag. Als begeleider ontdekte ik dat hij ook zijn oudste zoon vaak meenam naar de moskee. De school trok dan ook al snel bij ons aan de bel. Vervolgens is veel tijd gestoken in gesprekken thuis en werd duidelijk gemaakt dat zoiets als leerplicht in Nederland wettelijk van kracht is, dat dit ook een belangrijk recht is en dat hun kinderen zich moeten kunnen ontwikkelen, en verplicht op school moeten verschijnen. Hierin werd vader gelukkig goed bereikt, voortaan ging hij alleen naar de moskee.

In het kader van de inburgering kreeg vader een werkervaringsplek. Hij kreeg een drukker leven, waardoor zijn schema van vijf keer per dag bidden in de war raakte. Met de bedrijfsleider werd door ons afgestemd om hem onder werktijd

regelmatig rust te bieden teneinde hem zijn tien minuten bidden als meditatie ook gewoon te gunnen. In aanvang ging dat prima. Toen echter op zekere dag de bedrijfsleider met vakantie was, werd een vervanger aangesteld die niet op de hoogte was gebracht van de geldende afspraak. Vader heeft in een aanval om zich heen geslagen, met spullen gegooid en een complete ravage aangericht. Zijn werk was daardoor niet langer houdbaar en hij werd door de sociale dienst voorlopig vrijgesteld van arbeidsplicht. Sindsdien krijgt hij medicatie voorgeschreven om zijn emoties te reguleren.

Zo lijkt de vader dan een schoolvoorbeeld te zijn van iemand, die men in de huidige termen als “niet leerbaar” betitelt. Moeder en de kinderen hebben op dit gebied geen noemenswaardige problemen. Wij richten ons nu op stabilisering van de situatie. Het zo leefbaar mogelijk maken voor de vader, acceptierend dat helaas niet iedere statushouder of vluchteling zonder meer ‘integreerbaar’ is. Inmiddels werkt moeder in een naaiatelier, gaan de kinderen keurig naar

school, doen aan sport en beheersen de taal in woord en geschrift.

Uiteindelijk is wel bereikt dat ouders hebben aanvaard dat ze hier leven voor hun nalatenschap aan de kinderen. En wie weet, zal vader ooit geplaatst kunnen worden op een boerderij als dierverzorger.

De verschillende facetten van de ene steen

Ik leerde hem kennen in 2011. Hij woonde in een daklozenopvang en de meeste instanties hadden hun hulp gestaakt omdat hij onbereikbaar was geraakt. Hij ontving wel medicatie en was in behandeling bij een GGZ instelling. Hij sprak geen Nederlands. Dat is voor hulpverleners belemmerend. Je kunt geen diepgang geven aan een gesprek. In deze soort situaties wordt veelvuldig gebruik gemaakt van de tolkentelefoon. Toch is dat ook stressvol, deze indirecte communicatie. De cliënt kan daarop afknappen.

De problemen begonnen rond het jaar 2000. Als bestuurder van een auto, zonder rijbewijs, raakte hij betrokken bij een ernstig verkeersongeluk. Vier passagiers kwamen te overlijden. Zelf is hij enige tijd in coma beland. Hij hield lichamelijke klachten en een trauma over aan het ongeluk. Zo was hij éénzijdig verlamd

geraakt en leed aan waanvoorstellingen. Hij raakte financieel in de schulden, gedroeg zich in toenemende mate verward, is gescheiden, verloor zijn huis en raakte daardoor dakloos.

Tot op de dag van vandaag rakelt hij dezelfde verhalen op uit zijn verleden, als een defecte platenspeler dezelfde, verwarde inhoud repeterend. Terroristen zouden zijn moeder hebben omgebracht bijvoorbeeld. Op zeker moment is de diagnose gesteld, dat hij aan schizofrenie lijdt. Patiënten met deze diagnose hebben diverse deelpersoonlijkheden, rollen zo je wilt, zo was hij dan weer een geheim agent, dan weer werd hij politiek vervolgd, soms was hij de zorgzame vader, dan weer de ober in een duur restaurant. Ik sprak zijn moedertaal en ik kende zijn cultuur, laag voor laag aftastend zocht ik naar zijn ware ik. “Wie heb ik nu voor me?”, was elk moment een relevante vraag.

Gaandeweg ontdekte ik dat mijn zoektocht naar een persoonlijke kern in hem tevens de zijne was. Naast de vraag wie hij eigenlijk was,

speelde ook nog de vraag: Wat wil hij? Door met hem mee te gaan in zijn ontdekkingsreis won ik steeds wat vertrouwen. Zodoende kon ik een werkbare relatie opbouwen en meer toekomstgericht te werk gaan.

Voor de aanrijding werd hij aangeklaagd en vervolgd. Het resulteerde in een veroordeling waarbij hij de keus had tussen een jaar gevangenis of een langdurige taakstraf doen. Ik heb voor hem met de reclassering zoveel mogelijk afgestemd. Ook vond ik een advocaat die de zaak in hoger beroep op zich wilde nemen. De taakstraf kreeg uiteindelijk de vorm van dagbesteding.

Ook daarin werd een beroep op mij gedaan, om hem begeleiden, opdat hij ook daadwerkelijk de taakstraf zou volbrengen en niet alsnog de gevangenisstraf kreeg. Hij heeft aantoonbaar goed gedrag vertoond, zijn taakstraf heeft hij tot een goed einde gebracht. De genoemde schulden hielp ik in overzicht brengen en heb vervolgens een bewindvoerder ingezet.

Loslaten deed ik niet. Ik luisterde geduldig naar al zijn verhalen. Ik wist dat hij op enig moment weer op eigen vermogen in het leven zou moeten komen te staan, maar voor nu ging ik overal met hem naar toe. Ik nam de regie over zijn leven over en nam hem bijvoorbeeld mee naar restaurants, bracht hem etiquette bij, legde hem dan uit, hoe men zich had te gedragen. Zo ontdekte hij via mij de wereld en hoe men zoal leeft hier in Nederland. Inmiddels woont hij zelfstandig in een studio, weet goed voor zichzelf te zorgen, gedraagt zich verantwoordelijk en geeft nog altijd toegewijd invulling aan zijn dagen.

Het vervult mij met dankbaarheid hem te hebben kunnen helpen om zijn dakloosheid aan te pakken, een oplossing te vinden voor zijn schulden. Hij heeft nu een structurele dagbesteding. Hij gaat nu ook taallessen volgen om beter Nederlands te leren spreken. Op zijn beurt is hij mij erkentelijk voor het feit dat ik hem zo goed heb ondersteund, iets wat ik overigens nog steeds doe. Het is een open vraag,

hoe, of en wanneer ik deze hulpverleningsrelatie kan afkoppelen. In feite is dan toch een afhankelijkheidsrelatie ontstaan, dat is iets waar je ook voor moet hoeden.

Dankzij onze samenwerking heb ik enorm veel geleerd. Ondanks zijn verwarring beschikt hij over encyclopedische kennis van de wereld-geschiedenis en kan daar langdurig en uitgebreid over uitwijden. Ook weet ik nu hoe door een nieuwe bril tegen situaties en mensen aan te kijken, voorbij de eigen, begrensde professionele en persoonlijke kaders en optiek.

Met hem mee levend leerde ik hem en zijn situatie op verschillende manieren te beschouwen. Soms kan bijvoorbeeld uit het niets toch weer die andere deelpersoonlijkheid tevoorschijn komen, die compleet een andere visie ten beste geeft dan degene waarmee je tot dat moment in gesprek was, terwijl het om één en dezelfde persoon gaat. Daardoor kunnen opnieuw problemen ontstaan met zijn omgeving. Helemaal loslaten is daarom haast niet te

verantwoorden. Persoonlijke ervaring met de cliënt is in zo'n geval echt onmisbaar. Bijvoorbeeld, te weten met welk personage men op enig moment te maken heeft?

Elk deelpersonage vertelt vanuit een andere invalshoek uiteindelijk hetzelfde verhaal. Maar het is de kunst om naar alle verschillende facetten van de steen te kijken. Hoe het licht steeds anders valt, dit heb ik misschien nog het meeste dankzij hem geleerd.

Het pardon van de generaal

Wij zijn begeleiders. Wij ondersteunen mensen bij het oplossen van hun problemen, voor zover mogelijk althans.

We werden in eerste instantie ingezet door het Centrum voor Jeugd en Gezin. Twee zoons hadden problemen op school. Ze werden gepest op de taalschool. De jongste kampte daarbij met veel frustraties, wist zich slecht te uiten, al helemaal in de Nederlandse taal. Hij gedroeg zich bij vlagen agressief en liep dan ook wel weg van school. Als begeleiders hebben wij uitgebreid gesprekken gevoerd met de leerkrachten. Na overleg werd gekozen voor speltherapie.

De problemen in het gezin leken zich te centrereren rond de vader. De vader was militair geweest in hun land van herkomst. Als militair had hij veel strijd gezien in verschillende conflictgebieden. Zoals van een militair wel te verwachten valt, was hij zeer autoritair, zijn woord was wet. Als hij een opdracht gaf was dat

altijd in de vorm van een bevel. Op zekere dag keerde de situatie zich tegen hem, ten gevolge waarvan hij een jaar gevangenisstraf kreeg opgelegd. De gebeurtenissen zetten het gezin uiteindelijk aan tot een vlucht naar Europa.

De moeder van het gezin is een nette en oprecht welwillende vrouw, die alle bereidheid toont om te integreren en in Nederland een nieuw leven op te bouwen. Zij kwam na een zware tocht als eerste aan in Nederland, vergezeld van haar jongere broer. Haar twee zoons waren vooralsnog achter gebleven bij hun grootmoeder, het gezin werd later herenigd. Ze was behoorlijk trots op die prestatie en heel gelukkig dat de gezinshereniging zo goed was gelukt. Ze pakte de zaken voortvarend aan en met toenemend zelfbewustzijn.

Toen ik haar ontmoette sprak ze al een klein beetje Nederlands. Naarmate ze de taal steeds beter onder de knie kreeg had ze ook snel in de gaten dat je in Nederland met allerlei instellingen, hun regels en regelingen te maken

hebt. Dat daarbij een goed gevoerde financiële administratie heel belangrijk is. Ze nam daarin het voortouw, boven haar man. Hij kon dat maar slecht verdragen. Hij was analfabeet en overzag niet wat daarbij kwam kijken. Hij begreep niet waar het geld dat maandelijks binnenkwam allemaal naar toe ging.

Haar succesvolle integratie vormde in zijn beleving een bedreiging voor zijn status, als gezinshoofd. Het leidde tot wantrouwen en spanningen. Dat was lastig. Moeder was bovendien kort na de hereniging in verwachting geraakt van een tweeling en de omstandigheden vroegen om een intensieve begeleiding. Een begin van vertrouwen tussen ons en het gezin was gelukkig snel tot stand gebracht.

Vanuit ons eigen team werd een begeleider ingezet die hun taal sprak en bekend was met cultuur en zeden. Hij kreeg al snel een vertrouwensrol en werd als een soort wijze oom geaccepteerd in het gezin. Aanvankelijk leek alles goed te verlopen. De gezinsleden waren

positief betrokken bij de inmiddels snel naderende komst van de tweeling. Wij hadden in rap tempo de kraamzorg geregeld, een bedje aangeschaft en hielpen bij het nodige overleg met huisarts en ziekenhuis. We kregen steeds meer regietaken.

De tweeling werd te vroeg geboren. De bevalling was zwaar. Onze begeleider heeft op afstand gedurende de hele nacht telefonische bijstand gegeven en daarbij ook tussen de artsen en ouders intensief getolkt. Als begeleider is zoiets een hele gebeurtenis, een indringend proces waarbij het niet mogelijk is geen emotionele betrokkenheid te tonen. Vanaf dat moment werd de begeleider voor het gezin een welhaast onmisbare factor, als ondersteuner bijna lid van het gezin.

De eerste vier weken lagen de baby's, twee meisjes, in de couveuse. Vader en moeder konden daar niet bij blijven maar elke dag gingen ze trouw en bezorgd langs in het ziekenhuis. Met haar jongere broer, waarmee de

moeder de eerste reis naar Nederland had volbracht, was de band op eenzelfde manier door de gedeelde ervaring sterk gehecht geraakt. Tot dat moment woonde hij ook nog bij het gezin in huis.

Nadat de meisjes goed en wel gezond thuis waren gekomen kreeg ze haar handen meer dan vol aan het zorgen, voeden en verschonen. De steun van haar broer was onmisbaar en de band werd zodoende ook steeds hechter. Hij ontfermde zich als een toegewijde hoeder over de twee zoons, zijn neefjes. Vader had het daar in toenemende mate merkbaar moeilijk mee te stellen. Dat uitte zich in wantrouwen en jaloezie, het leidde, zoals pas naderhand naar boven kwam, zelfs regelmatig tot lichamelijk geweld naar zowel de broer als de zoons.

Helaas is de vertrouwenspersoon daarover door niemand van het gezin ingeseind. De kinderen zwegen, uit angst. Verder waren geen aanwijzingen voorhanden dat dit alles speelde. Wel belde vader vaak met de begeleider. Daarbij

uitte hij steeds grote woede naar zijn vrouw. Dat ze hem te weinig aandacht zou geven. Dat hij haar niet met geld vertrouwde. We namen regelmatig de moeite om het allemaal nog een keer uit te leggen, waar het de inkomsten en de uitgaven betrof. Toch bleef hij overtuigd dat zijn vrouw hun geld naar haar familie doorsluisde.

Op zeker punt gaat men zich als begeleider wel steeds meer zorgen maken. Gaat dit nou nog wel over alleen maar een geldprobleem? Hoe ver gaat de onderliggende machtsstrijd? De vader was in toenemende mate obsessief wantrouwend, zelfs zodanig dat hij op zeker moment eiste, dat de broer de toegang tot het huis en gezin zou worden ontzegd. Daarbij uitte hij ernstige doodsb bedreigingen aan het adres van de broer.

Daarop is snel geacteerd. In krap 48 uur, dankzij een goede samenwerking tussen TalenTonen en Nidos, werd voor de broer opvang geregeld. Nog dezelfde dag kwam vader, vergezeld van een groep vrienden, thuis

aanzetten met nieuw meubilair. Het huis werd compleet opnieuw ingericht. Vader installeerde zich daarmee nadrukkelijk als een koning op de troon, maar moeder en kinderen raakten in een acute emotionele shock. Elke vorm van contact met haar broer werd de moeder door vader verboden.

De spanningen bleven zich opbouwen, de vader verviel in toenemende mate in agressief gedrag en nam toevlucht tot lichamelijk geweld. Door het geweld thuis kwamen de kinderen op school in botsing met leerkrachten.

Op een zekere morgen werd de begeleider door moeder gebeld, in complete ontredde ring. Ze was lichamelijk toegetakeld, haar gezicht was zwaar gehavend en er waren zelfs sporen van een wurgpoging te zien. De aanleiding was dat vader had ontdekt dat zijn vrouw tegen zijn zin toch buiten hem om contact was blijven houden met haar broer. Dan wordt een heel ander traject ingezet. Met de zichtbare verwondingen als onomstotelijk bewijs van het zware lichamelijke

geweld door de vader is direct melding gedaan van huiselijk geweld bij politie en Veilig Thuis. De vader heeft het ons echter allemaal niet licht vergeven.

Door Veilig Thuis werd een gezinsonderzoek opgestart, uitgebreid werd overlegd tussen ons en het Centrum voor Jeugd en Gezin en ook de wijkagent was rechtstreeks betrokken bij de situatie. In de tussentijd en volgens de toepasselijke culturele zeden en gewoonten hebben we een ontmoeting met familieleden georganiseerd, ook met als doel dat de vader zijn oprechte excuses zou maken aan zijn vrouw. Na uren van praten knielde hij letterlijk voor de voeten van zijn vrouw en vroeg haar om vergeving. Zij aanvaardde zijn excuses, door onder meer ritueel haar hand op zijn schouder te leggen.

Het bleek achteraf helaas allemaal schone schijn, een toneelstuk. Moeder vertolkte slechts een rol in een door vader geregisseerd toneelstukje. Dat bleek ook weer tijdens het

vervolgoverleg met betrokken instanties. Daarbij kwam moeder, gezeten aan het hoofd van de tafel, in voor haar doen duidelijk Nederlands met de boodschap dat het gezin het vertrouwen in onze begeleiding had verloren. Dat ze wilden stoppen met onze begeleiding.

Wij hadden het gezin al met al een jaar zeer intensief begeleid. Stonden we uit betrokkenheid te dichtbij, hebben we in een eerder stadium adequaat de signalen van spanning en dreiging geregistreerd die uitgingen van de vader? Vanuit het vrijwillige kader waarbinnen wij functioneren blijf je sterk afhankelijk van hoe open of gemotiveerd de door jou te helpen persoon zich opstelt. Het moet van twee kanten komen, wil je echt resultaten behalen. De vrijwilligheid in de ondersteuning is echter een kern voorwaarde om een solide vertrouwensband op te kunnen bouwen. Je moet anderzijds op zeker moment zonder aarzeling acuut ingrijpen. Per slot van rekening zijn we ook gehouden aan de meldcodes en het professionele protocol. Vanuit het zogenaamd ‘gedwongen kader’ heeft

Veilig Thuis een maand na ons formele vertrek de moeder met haar vier kinderen thuis opgehaald. Voor hen is een veilige plek gevonden in de gezinsopvang.

De omgekeerde verrekijker

Ik had al diverse keren aangebeld bij hem voor een eerste kennismaking, maar hij deed tot dan toe nooit open. Zo'n eerste contact, het worden toegelaten om binnen te komen, is echt een bepalend moment. Hij keek me langdurig aan en nam me aandachtig op, met doordringende blik, één die je nog lang bijblijft, om ten slotte te verklaren: "Ik zie in jouw ogen dat ik jou kan vertrouwen." De eerste stap was gezet, ik was de drempel over, letterlijk.

De GGZ had mij gebeld over een jongeman, die aan ernstige depressies leed en daarvoor ook medicijnen gebruikte. Hij leefde geïsoleerd, wilde met niemand contact onderhouden, was diep ongelukkig en kampte met een oorlogstrauma. Hij was alleen in Nederland, als enige van zijn familie en miste zijn moeder, die was achtergebleven in het land van zijn herkomst. Liefst zou hij haar ook naar Nederland halen, maar dat behoorde niet tot de mogelijkheden,

een gegeven waar hij emotioneel slecht mee om wist te gaan.

We richtten ons samen op het verbeteren van de samenwerking met de bijstandsconsulent van de gemeente en met de medewerker van Vluchtelingenwerk. Dat kreeg steeds beter gestalte. Om sociaal en persoonlijk te functioneren was hij sterk afhankelijk van een hoge dosis medicijnen; een goed contact met de huisarts had dan ook hoge prioriteit. In veel gesprekken kwam het onderwerp van die medicatie aan bod, ook het afbouwen daarvan. Verder werkten we aan een mentale omslag; hoe oplossingsgericht te denken in plaats van probleemgericht.

Naarmate het proces vorderde leerde hij zichzelf meer en meer vanaf de buitenkant te bekijken. Tot die omslag zich voltrok werden zijn gedachten meest gestuurd door gevoelens van verlies, pijn en verdriet, waarbij het missen van zijn moeder ook steeds weer opspelde. De begeleiding bestond er uit hem veel aan het

woord te laten, echt te laten vertellen, om hem goed te leren kennen. Daarbij was het zaak om vertrouwen op te bouwen, door de gemaakte afspraken steeds strikt na te komen en mijn woord gestand te doen.

“Vertrouwen komt te voet maar gaat te paard”, zo klinkt de uitdrukking, dat was iets wat zeker voor hem gold. Ik diende hem zo open mogelijk te benaderen, wilde ik dat hij mij als zijn begeleider zou aanvaarden, als zijn ‘anker’ te zien. Ik moest me heel bewust blijven om geen verborgen dimensies te representeren of dubbele agenda te voeren, zoiets had hij zeker aangevoeld.

Hij vertelde continu over zichzelf vanuit de dimensie van “Ik ben ziek.”. Ik hield hem daarover voor, dat hij als de geestelijke observator van zichzelf dan ook een gezond perspectief kent. Ten tweede zei ik: “Je kunt de verrekijker ook omkeren, hem niet alleen richten op het verleden, maar proberen te richten op het huidige moment, het hier en nu en je plek in

Nederland.”. Een beeld om hem duidelijk te maken: “Je bent nu hier, op deze plek en wat je hier doet maakt wie je bent. Ontdek jezelf, zie in wie je bent door te zien waar je bent, wat je hier kunt doen.”

Hem meer bewust makend van het feit dat hij hier in een heel andere maatschappij is, waar hij andere doelen kan stellen, waar nieuwe kansen liggen, in een land waar hij echt vrij kan zijn.

Hij is diep gelovig en belijdend moslim. Hij bleek op zeker moment ook te zijn benaderd door fundamentalistische moslims. Ik bleef ook in die fase, door dat proces heen, intensief met hem werken. We hebben samen gevast tijdens de ramadan, ik bracht respect op voor zowel zijn persoon als voor zijn geloofsopvatting.

Ondertussen bleef ik de lijn vasthouden: De nadruk leggen op een kernboodschap, dat het niet slechts gaat om ‘wie je bent’, als in ‘waar je vandaan komt’, als houvast uit het verleden, maar dat ‘waar je bent’ minstens zo belangrijk is, en dat vanuit dit hier en nu, vanuit jouw

persoonlijke wil te bepalen is 'hoe jouw toekomst hier er uit zal zien.'. Vanuit deze drie componenten, dit proces van zelfrealisatie, is hij zich onder meer bewust geworden van het feit dat de radicale islam hem niets te bieden heeft.

Het besef drong door dat hij als moslim, met in achtneming van alle daarmee verbonden normen en waarden, binnen de Nederlandse maatschappij alsnog zijn persoonlijke doelen zal kunnen bereiken en vervullen. Nederland is daarmee dan ook voor hem niet langer enkel een afstandelijk land van regels en betalingen maar ook een omgeving die mogelijkheden en kansen biedt. Het was voor zijn proces echter wel van cruciaal belang om hem continu dat meerzijdige beeld voor te houden.

Als begeleider is het soms zaak om mensen een spiegel voor te houden, waarin mensen zichzelf opnieuw ontwaren, in een volslagen nieuwe leefomgeving. De re- en integratiefase, waarin iemand zich opnieuw zal moeten enten, gaat ook over hoe je persoonlijk actief kan afstemmen op

een compleet gewijzigde maatschappelijke ordening. Deze overgang is in zijn geval zeer succesvol verlopen. Hij ontwaarde op enig moment: “Ik ben zelf meester van mijn geest en van mijn hart”.

Hij leerde, dankzij dit te ervaren, dat voor vrijwel elk probleem oplossingen bestaan en dat hij zelf zijn richting bepaalt. Het is een machtige uitdaging om jouw eigen persoonlijk talent naar boven te halen. Dat potentieel te helpen ontsluiten. Want ook hij was zich ervan bewust, dat om zijn doelen te bereiken, hij zelf de ladder daartoe uiteindelijk zou moeten beklimmen. Zo had hij de diep gekoesterde wens om ontwerper te worden.

Hij voltooide zijn inburgeringstraject met succes. Omdat hij zich graag inzet voor de gemeenschap heeft hij op verschillende plekken vrijwilligerswerk gedaan. Het bracht hem ook weer onder de mensen en hielp hem om uit zijn isolement te raken. Vervolgens kwam hij in contact met een bedrijf dat hem een werkervaringsplek aanbood.

Inmiddels is hij werkzaam bij weer een ander bedrijf, met een in eerste instantie tijdelijke aanstelling. Het contract voor onbepaalde tijd ligt al klaar, inclusief een door de werkgever betaalde opleiding. Binnenkort zal ik mijn begeleiding beëindigen, vervuld van een groot gevoel van voldoening.

Deze jongen is geslaagd, hij sprankelt echt en schittert van zelfvertrouwen.

Eenvoudig als appeltaart

Ze was al over de zeventig. Een fragiele vrouw die de Nederlandse taal nog steeds niet beheerste, hoewel ze hier al veertig jaar leefde. Ze had het zwaar gehad tijdens het huwelijk met haar eerste man, die haar regelmatig zeer ernstig had mishandeld. Hij had het haar verboden om zelfs maar naar buiten te gaan. Zo leefde ze jarenlang, als een gevangene achter haar eigen voordeur. Ze kampte dientengevolge met diverse trauma's, een Post Traumatische Stress Stoornis, leed aan depressies en rookte veel.

Inmiddels was haar eerste man overleden. Ze hadden nooit kinderen gekregen, die ten minste nog een beetje voor haar hadden kunnen zorgen. Ook gezien haar leeftijd was de grootste uitdaging om in haar iets van levenslust op te wekken.

Verder speelde nog die communicatie kloof. Naast dat ze de Nederlandse taal niet sprak,

was ze ook laag geletterd. Ik werd ingezet door de bijstandsconsulent van de gemeente, voor wie mijn ondersteuning een welkome aanvulling was en met wie ik een prima samenwerking wist op te bouwen.

Via de moskee had mevrouw inmiddels haar tweede man ontmoet waarmee ze volgens de Sharia wetgeving in het huwelijk trad. Ze werd in veel opzichten meteen sterk afhankelijk van haar tweede man, zoals voor de administratie en al gauw waren financiële problemen ontstaan. Bij de rechtbank was vastgesteld dat de man zijn vrouw geld afhandig had gemaakt. Een onafhankelijke bewindvoerder moest toezien dat zoiets zich niet nog een keer voordeed.

In die periode ontmoette ik ze beiden. Al meteen tijdens mijn eerste kennismaking kwamen de onderlinge spanningen naar voren. Meneer had het voortdurend over geld, mevrouw kwam niet aan het woord. Hij kapte haar steeds af zodra ze maar iets wilde zeggen. Haar bijdrage aan de eerste paar gesprekken bestonden uit het

voorzichtig uitgebrachte woordje “dag”. Daar bleef het bij.

Tijdens de huisbezoeken werd de tijd verder voornamelijk gevuld met de luide protesten van meneer. Hij zag in feite iedereen die namens een instantie door de voordeur kwam aan voor een vijandelijke spion. Ondertussen zocht ik naar manieren om toch enig contact te leggen met mevrouw. Steeds heb ik zoveel mogelijk respect geëtaleerd naar hen beiden.

Ik ben bekend met de cultuur van hun land en ik had geleerd hoe men zich afstemt met andere omgangsvormen. Iedere dinsdagochtend had meneer bezigheden buitenshuis en ik vroeg hem op een passend moment omzichtig om toestemming, of ik mevrouw dan misschien zou kunnen bezoeken. Hij ging daarmee akkoord en ik heb mij zodoende aan die dinsdagochtenden gehouden. Zo lukte het om een vertrouwensband met mevrouw op te bouwen zonder dat zijn vertrouwen in mij in het geding kwam. Stukje bij beetje kwam het gesprek op gang, over haar

land, de cultuur aldaar, op zoek naar bevestiging van vertrouwen. Met dat ze iets meer begon te vertellen kwam dat een klein beetje vrij. Op televisie was een dramaserie uit haar land van herkomst die ze volgde. Ik heb de complete serie meteen aangeschaft vanaf seizoen één en ben ook gaan kijken thuis. Hierdoor kon ik me verder inleven in haar taal, cultuur en gebruiken, de typische uitdrukkingen en me zodoende een beetje de manier van denken, doen en laten eigen maken.

Het bleek onmisbaar om echt goed begrijpelijk met haar te kunnen communiceren. Ik had een opening gevonden om haar te laten vertellen. Zo brachten we elke week twee uurtjes samen door en maakten een vervolgspraak voor de week erop.

De bewindvoerder en de bijstandsconsulent hadden ondertussen in toenemende mate moeite met de houding en het gedrag van meneer. Hij maakte zich zeer snel boos en zette dan op het gemeentehuis de boel op stelten. Hij riep kwaad

om het geld, meer dan eens met zijn wandelstok om zich heen zwaaiend. Elke keer was het wel weer iets, dat hem in het verkeerde keelgat schoot. Of het ging om het kwijschelden van de kosten voor de bewindvoerder, dan weer om de hoogte van de maandelijkse aflossing van de schuld waar ze de rest van hun leven aan vast zaten, het was elke keer bal.

Na verloop van tijd kreeg ik wat meer vat op de situatie, diplomatiek pendelend tussen hem, de bewindvoerder en de gemeente, zolang als het maar nodig was, waardoor het naar alle kanten uiteindelijk goed is afgestemd.

De band met mevrouw ontwikkelde zich ondertussen positief. Elke dinsdag leek ze weer wat verder op te leven als ze de deur voor me opendeed. Was in het begin de dramaserie een handige insteek om haar aan het woord te krijgen, inmiddels praatte ze uit haarzelf zonder aansporing honderduit. Wat wel zo bleef was dat zodra meneer thuiskwam en ons zo open in gesprek meemaakte, hij direct in zijn

vertrouwde gewoonte verviel om haar subiet af te kappen. Op zeker moment wierp ik de schroom van me af en vroeg meneer op de man af voortaan een ogenblik beleefd te wachten totdat we uitgesproken waren.

Ik legde daarbij natuurlijk de nodige tact aan de dag en droeg zorg meneer daarna altijd te vragen wat hij had willen zeggen. Na dit zo een aantal malen te hebben meegemaakt ben ik wel zo direct geweest aan te geven dat het geen manier van doen was, haar zo de mond te snoeren en met haar om te gaan.

Tijdens één van onze dinsdagochtenden kwam meneer onverwachts eerder thuis en nam plomp verloren plaats naast ons op de bank voor de televisie. Mevrouw bracht uit dat ze toch opeens zo'n zin in taart had, waarop meneer spontaan naar de winkel toog om met een appeltaart terug te komen. Hij heeft vervolgens zelfs thee voor ons gezet. Ik heb hem overladen met complimentjes en niet onder stoelen of banken gestoken hoe geweldig aardig en attent ik dat

van hem vond. Of dit een keerpunt was?
Sindsdien heb ik meneer in elk geval zijn vrouw
nooit meer horen afkappen.

Met een van hoop vervuld hart voelde ik me
bemoedigd om mijn begeleiding met hernieuwd
plezier voort te zetten. Want het werk is nooit af
en het blijft bijvoorbeeld zaak dat mevrouw elke
vorm van stress vermijdt. Dat is ten eerste
slecht voor haar bloeddruk, maar door haar
mentale kwetsbaarheid verliest ze ook makkelijk
het zicht op de werkelijkheid.

Ze zijn op vakantie gegaan naar hun land, een
zomer lang. Ze hadden een heel fijne reis. Ze
hebben me samen alle verhalen verteld en de
foto's laten zien, ze praatten daarbij honderduit
door elkaar en het plezier straalde ervan af.

Als begeleider kun je soms in alle
bescheidenheid toch heel veel bereiken, heel
vaak een kwestie van één stap tegelijk zetten.
Dan is soms iets zo eenvoudigs als een
appeltaart een mijlpaal van jewelste.

In dit boekje is een aantal treffende ervaringen gebundeld uit de dagelijkse praktijk van de ambulant begeleiders van TalenTonen.

Hun werk is het begeleiden van mensen met een gevarieerde culturele achtergrond, veelal statushouders, die in Nederland hun leven willen opbouwen.

Het zijn stuk voor stuk boeiende ervaringen die we dan ook heel graag willen delen met onze collega's en vakgenoten en natuurlijk iedereen die zich bij dit onderwerp betrokken voelt

TalenTonen
Zorg en Ontwikkeling

